

vrhu předloženího v Berlíně. Obě strany se zřekaly náhrad za škody způsobené válkou. Německo se zavazovalo nepožadovat náhradu za znárodněný majetek za předpokladu, že nebude poskytnuta ani jiným státům. Zároveň byly navázány plně diplomatické styky. V tajné notě se Německo zavazovalo účastnit se mezinárodního finančního konsorcia „*pauxze pro předběžné mluvení s vládou R.S.F.S.R.*“⁵¹⁰ Sověti tak dosáhli v podstatě všeho, čeho chtěli. Vznikl precedens pro jednání s dalšími západními státy, záležitost na-

Karibská krize

Vladimír Nálevka

Řeka Anadyr protéká severovýchodní Sibiří a po více než tisícikilometrové pouťi ústí do Beringova moře. Jménem tohoto vletoku byla v roce 1962 nazvána sutperajná operace Sovětského svazu. Která přivedla svět na práh třetí světové války. Pod kódovým označením „Anadyr“ se skrýval projekt na vybudování sovětské základny pro rakety středního doletu na Kubě. Historie tohoto hazardu byla až dosud známa především ze západních, většinou severoamerických pramenů, ale v posledních dvou letech byly zpřístupněny i některé sovětské dokumenty, včetně publikace vzpomínek celé řady přírodních akτέρů dramatických událostí horkého podzimu dvaašedesátého roku.¹⁾

Karibská krize měla své kořeny v komplikované vnitropolitické situaci v Sovětském svazu. Od konce padesátých let opět narůstaly hospodářské problémy, zejména národní produkce stagnovala – v roce 1962 musely být zvýšeny ceny masa a mléka – a v souvislosti se zásobovacími potížemi se objevily i první příznaky sociálního a politického neklidu. V téměř čase se vyhroutil i spory uvnitř stranické špičky. První tajemník ÚV KSSS a předseď rady ministrů SSSR N. S. Chruščov byl pod silným tlakem neostalinskické opozice, a to jak na domácí, tak i na zahraniční scéně. Pokusil se sice využít XXII. sjezdu KSSS k prosazení své reformní orientace – sjezd měl vytrazny protitalský kurs – ale tradiční konzervativní síly stranické byrokracie korigovaly původní Chruščovův záměr. Nomenklatura Chruščova soustavně obviňovala z liberalismu, slabosti vůči tzv. revisionismu a z ústupnosti před Západem. Navíc trvale působil faktor Maovy Číny, která vystupovala proti jakýmkoliv náznakům další destalinizace sovětského systému.

Pokerová hra kolem Kuby – čímž nechci popírat reálné obavy Castrova vedení z možné recidivy dubnové invaze z roku 1961 – měla upevnit Chruščovovu pozici doma i v zahraničí. Nekompromisní, tj. agresivní zahraniční politika byla více ad-resována domácíím kritikům a Pekingu

pomohla k diferenciaci jejich přístupu k bolševickému Rusku. 18. dubna dohodové státy protestovaly proti uzavření ralské smlouvy a požadovaly její anulování. Když německá delegace odmítla, byla požádána, aby se dále neúčastnila jednání komise, která se zabývala problematikou Ruska. Janovská konference pokračovala až do 19. května, ale ve vztahu k Sovětskému Rusku nedosáhla již ničeho, stejně jako následující haagská konference. V trvalém odporu vůči Sovětskému Rusku zůstala Francie a státy jí blíž-

než západnímu světu. První tajemník ÚV KSSS byl samozřejmě informován rozvědkou KGB, že Kennedyho administrativa, přestože i nadále odmítala existenci Castrova režimu na Kubě, upustila od myšlenky přímého ozbrojeného zásahu.²⁾ V tomto smyslu se prezident vyjádřil i v lednovém rozhovoru s Chruščovovým zetěm Adžubajem, ale šéf sovětského státu zaměrně interpretoval celkově vyznění diskuse v opačném slova smyslu. Niklita Sergejevič se již rozhodl instrumetalně využít kubánských obav pro vlastní politické cíle. Bylo charakteristické, že když nový sovětský velvyslanec v USA Anatolij Dobrynin ujišťoval Kennedyho poradce Sorensena dobruou vůli Krenlu v německé a berlínské otázce – zvláště před nadcházejícími volbami do Kongresu – nezmiňl se ani jednou o Kubě. Po setkání s Kennedyem ve Vídní v červnu 1961 dospěl Chruščov k závěru, že americký prezident je ještě velmi mladý politik a příliš intelektuální na to, aby byl schopen přijmout tvrdé rozhodnutí v kritické situaci.³⁾

Součástí Chruščovových kalkulací byla i snaha jeho vedení o částečné vyrovnání strategické rovnováhy sil, kdy případně vybudování raketové základny v blízkosti Floridy mělo být odpovědí na rozmístění amerických raket typu Jupiter v Turecku a v Itálii. Slabá ekonomická bázle nedovolila Sovětskému svazu udržet krok se zbrojním programem Spojených států. První americké špionážní družice zjistily – k údivu CIA a Pentagonu – že místo očekávaných stovek mezikontinentálních raket měli Sověti na počátku šedesátých let k dispozici pouze desítky těchto stíel v nechráněných postaveních. Vystavba sil pro balistické rakety byla na samém počátku. Oproti americkým 5 000 bojových jaderných hlavíc disponovala Moskva pouze 300 hlavicemi. N. S. Chruščov podporoval daleko lačnější projekt výroby raket středního doletu, ale pro jejich nasazení chyběly vhodné pozemní základny, bylo je možné instalovat pouze na ponorkách.

ke až do poloviny třicátých let. Velká Britanie uznala Sovětský svaz de iure až 2. února 1924, v této době již patřila spolu s Německem a Spojenými státy k nejvýznamnějším sovětským obchodním partnerům. Během roku 1922 se zcela jasně ukázalo, že ochota i schopnost Německa platit reparace stále klesá. Francie se pokusila spolu s Belgií vymoci si jejich splácení silou a obsadila 11. Jedna 1923 Poruší, na podzim však tato její politika z pozice síly ztroskotala. Jednou z příčin bylo jistě i působení rapalské smlouvy.

Konečně zde byl i psychologický aspekt, snaha reagovat na americké Jupitery příložením obdobně jaderné pistole

1) Kubánská krize je jedním z nejvíce frekventovaných témat v severoamerické ruské historiografii. James G. Blight, David A. Welch, On the Brink: Americans and Soviets Reexamine the Cuban Missile Crisis, New York, 1989; Bruce J. Allyn, James G. Blight, David A. Welch, ed. Back to the Brink: Proceedings of the Moscow Conference on the Cuban Missile Crisis, January 27–28, 1989, CSIA Occasional Paper No. 9, Lanham, Maryland: University Press of America, 1992; Mary S. McAuliffe, ed. CIA Documents on the Cuban Missile Crisis, 1962, Washington, 1992; Laurence Chang, Peter Kornbluh, eds.: The Cuban Missile Crisis, 1962: A National Security Archive Documents Reader, New York, 1992; Dino A. Brugioni, Eyeball to Eyeball: The Inside Story of the Cuban Missile Crisis, New York, 1991; Robert Smith Thompson, The Missiles of October: The Declassified Story of John F. Kennedy and the Cuban Missile Crisis, New York, 1992; Michael R. Beschloss, The Crisis Years: Kennedy and Khrushchev, 1960–1963, New York, 1991; James A. Nathan, ed.: The Cuban Missile Crisis Revisited, New York, 1992; A. Dobrynin, Karibskij krizis. Svidetelstvo učestnika. Meždunarodnaja zina, 1992, č. 7, str. 54–68; A. I. Gribova, Karibskij krizis. Vojenno-istoričeskij žurnal, 1992, č. 10, 11, 12, 1993, č. 1. Gen. Ananotij A. Gribov, gen. William Y. Smith, Operation Anadyr: U.S. and Soviet Generals Recount the Cuban Missile Crisis, Chicago, 1994; G. M. Korniněnko, Nevoje o Karibskom krizise. Novaja i novejšaja istorija, 1991, č. 3; str. 78–92; O. Trojanovskij, Karibskij krizis: vzgljad s Krenin. Meždunarodnaja zina, 1992, č. 3; 109–115; J. G. Whinn, V. A. Lebedev, Karibskij krizis. Vojenno-istoričeskij žurnal, 1992, č. 11, str. 33–52. CIA však nadále usilovala o fyzickou likvidaci Fidela Castra a v tomto ohledu byl vypracován plán tzv. Operace Montego-se, obsáhnutý různé alternativy atentátu, které připomínaly scénáře špionážních thrillerů. Operaci vedl gen. Edward Lansdale. Slov. Chang, Kornbluh, eds.: The Cuban Missile Crisis, 1962, dok. č. 5 a 7; Zuban Karabell, Timothy Natan-11, History, Declassified: The Perils and Promise of CIA Documents, Diplomatic History, 1994, č. 4, s. 615–626. G. M. Korniněnko, Nevoje o Karibskom krizise..., s. 79; Slov. též G. M. Korniněnko, Upiščenaja vozmožnost. Vstreča N. S. Chruščeva i Dž. Kennedija v Vjėne v 1961 g. Novaja i novejšaja istorija, 1992, č. 2.

k čelu Spojených států. Řečeno vlastními Chruščovovými slovy: „*Americanism se musí sřítit do kalhot ježek*.“ Rozhodnutí o vybudování raketové základny na Kubě dělníci tvrdě kystalizovalo v průběhu jarních měsících roku 1962. Na krymské schůzce Chruščov s ministrem obrany maršálem Malinovským padl finální verдикtní – předložit celý problém na nejbližším zasedání Rady obrany státu. To se uskutečnilo v druhé dekádě května za účasti všech členů předsednictva ÚV KSSS a tajemníků Ústředního výboru. Chruščov obsáhl informoval shromážděné plénium o „akutním ohrožení“ kubánské revoluce, zmínil se o rezoluci OAS z ledna 1962, která formulovala principiálně neúčelnost Castrova režimu s principy mezinárodního systému, akcentoval tajně operace CIA vůči Havaně a opakoval již v únoru 1962 zveřejněný závazek sovětské pomoci. „*Vzhledem k současněmu rozložení strategických sil je jedinou možnou alternativou hrozby severoamerického imperialismu vybudování základny pro naše rakety*.“

V závěru se Chruščov zmínil i o případné reakci Spojených států, ale Mikojanova otázka, zda byla zvažena i možnost eskalace odvěpy, zůstala nezdopovězena. V následné diskusi Chruščova podpořili prakticky všichni členové stávající politické elity. Proti raketovému risku se postavil pouze A. I. Mikojan, ale posléze i on svůj protest stáhl. Výsledek jednání byl zafixován v tajném protokolu, který museli podepsat všichni účastníci zasedání. Někteří tajemníci ÚV sice s poukazem na svou nekompetentnost váhali, ale po Chruščovově otevřeném nátlaku připojili své podpisy.

Tento dokument se stručným zápisem diskuse předal tajemník Rady a náčelník operáční správy generálního štábu v jedné osobě, generálplukovník S. P. Ivanov, svému podřízenému, generálu Gribovovi. Generálporučík A. I. Gribov měl za spolupráce generála Jelisejeva a plukovníka Kotova v co nejbližší době přetvořit politické rozhodnutí v konkrétní vojenský projekt. Skupina tří byla izolována v budově generálního štábu a musela se obejíti bez administrativního aparátu. Za 48 hodin byl rámcový plán hotov. Předpokládá vytvoření zvláštního seskupení sovětské armády, jehož jádrem měla být raketová divize, složená ze tří pluků jaderných raket R-12 (v kódu NATO SS-4) a dvou pluků raket R-14 (SS-5), celkem 40 odpalovacích zařízení pro střely s doletem od 2 000 do 4 500 km. Letný pohled na mapu napoví, že akční rádius těchto raket obšahoval nejen celý jihovýchod Spojených států, ale i severovýchod s velkými aglomeracemi New Yorku, Bostonu a Filadelfie. Gribovův projekt dále navrhoval využít kubánské ozbrojené síly čtyřmi samostatnými motostřeleckými pluky Sovětské armády, které by byly rovnoměrně rozmístěny na ose sever–jih. Pozemní síly měly mít k dispozici i divizi taktických raket typu Luna s konvenčními i nukleárními hlavicemi. K ochraně vzdušného prostoru ostrova

bylo určeno 42 stíhaček typu MiG-21 a více než dvě desítky odpalovacích ramp pro střely země–vzduch. Proponovaný pluk 32 bombardovacích letounů Il-28 měl taktické úkoly, ale i v roce 1962 již zastaralé stroje mohly být jademými nosiči. Námořní skupinu tvořilo 12 raketových člunů typu Komar a 4 křižníky pobřežní ochrany. Celkem 42 000 až 44 000 vojáků a námořníků expedičního korpusu pod vylučným sovětským velením.

Tento zatím ještě rámcový elaborát předložil generál Ivanov ministru Malinovskému, který jeho obsah prezentoval na předsednictvu ÚV KSSS dne 24. května 1962, a to již pod krycím názvem „Operace Anadyr“. V rozpravě vystoupili F. Kozlov, L. I. Brežněv, A. Mikojan, A. N. Kosygin, G. I. Voronov, V. Poljanskij a O. Kuusinen. Jejím prvním opatřením bylo okamžité vyslání zvláštní diplomatické mise do Havany s úkolem seznámit kubánské revoluční vedení s rozhodnutím Sovětského svazu. Do čela delegace byl postaven I. tajemník ÚV KS Zbeksistina a kandidát předsednictva ÚV KSSS Š. R. Rašidov, jímek klasický představitel tzv. orientálního komunismu. Dalšími členy byli již většínou vojenská odborníci: velitel raketových vojsk SSSR maršál S. R. Biriuzov, zástupce náčelníka Hlavního štábu letectva generálporučík S. V. Ušakov a reprezentant generálního štábu generál P. V. Agejev. (Původně nominovaly šef operáční správy generál Ivanov pro velké zaneprázdnění nemohl uvolnit.) Politickým poradcem a zároveň i tlumočnickem delegace byl jmenován rada sovětského velvyslancev a budoucí titulář v Havaně A. Alexejev. Pod tímto jménem působil na západní polokouli Alexander Ivanovič Šitov, hispanista a přední sovětský znalec Latinské Ameriky. Do roku 1959 byl rezidentem rozvědky KGB v Buenos Aires, na podzim téhož roku vedl první sovětskou delegaci do Havany, která kontaktovala Fidela Castra, poté co Moskva v květnu 1960 plně uznala revoluční režim na Kubě, zůstal Alexejev–Šitov v Havaně oficiálně jako kulturní rada a zástupce TASSu; ve skutečnosti byl rezidentem KGB a budoval jeho tamní zpravodajskou strukturu. Fidel Castro měl krajně nepřiznivý vztah k prvním sovětským velvyslancem Sergeji Kudrjavcovovi pro jeho těsné vztahy k tradiční špičce kubánských komunistů z Lidové socialistické strany – Blasu Rocovi a Anibalu Escalantemu – naproti tomu okázale přerovatel Alexejev–Šitova. Castro také posléze požádal o odvolání Kudrjavcova a navrhl, aby se novým titulářem stal právě Alexejev–Šitov.

Jště před odletem na Kubu se Rašidov, Biriuzov a Alexejev setkali s členy předsednictva ÚV KSSS na Chruščovově dače v Gorkách, kde projednali možné alternativy připravovaných rozhodnutí s Kubanci. Dne 28. května sovětská delegace pod cizím jménem a prezentovaní jako skupina zemědělských odborníků odletěla na Kubu. Přestože Rašidov vzbudil již na letišti pozornost svou pokryvkou hlavy – tradiční uzbeckou tšubetějkou,

kteří měla zřejmě umocnit „rolnický“ charakter delegace, americká rozvědká tuto speciální misi nezaregistrovala.

V Havaně byla sovětská delegace uvítána Raulem Castrem. Krátce po přeletu se Rašidov, Biriuzov a Alexejev–Šitov setkali s bratrskou dvojicí Castri a předložili jim návrh na rozmístění jaderných raket středního doletu na Kubě. Fidel Castro za svoji osobu souhlasil, ale vyžádal si čas do příštího dne, kdy se měla uskutečnit porada kubánské politické špičky. K jednacímu stolu posléze zasedli Fidel Castro, jeho bratr a ministr ozbrojených sil Raul Castro, Ernesto Che Guevara, prezident Osvaldo Dorticos, Ramiro Valdes a náčelník generálního štábu Raphael Hernández. Sověti opakovali svůj návrh z předchozího dne a dostali jednoznačný souhlas. Byl zde však určitý rozdíl v interpretaci motivů. Fidel Castro považoval vybudování raketové báze za formu kubánské pomoci sovětským strategickým zájmům a nikoli jako formu obrany kubánské revoluce. Vojenská experti z doprovodu sovětské delegace mezitím rekovalovali terén a seznámili se s kapacitou hlavních přístavů a letišť ostrova. Za kubánskou stranu byl pověřen jednáním o další konkrétní projekt Raul Castro.

Po návratu Rašidova a jeho společníků do Moskvy se 10. června konalo zasedání předsednictva ÚV KSSS, opět za účasti všech tajemníků ÚV. Referovali Rašidov a Biriuzov, po jejich zprávách přečetl maršál Malinovskij připravené finální usnesení a výsledcích mise, které akcentovalo obousměrný souhlas s rozmístěním raket středního doletu s jademými hlavicemi na Kubě. Všichni přítomní souhlasně zvedli ruku, ale někteří se opět nepodepsali pod výsledný protokol a generál Ivanov musel ještě téhož dne večer shánět jejich podpisy po bytech (Zatím se nepodařilo zjistit jména zapomnělých či opatrných). Pořadí podpisů bylo následující: Chruščov, Suslov, Kirilenko, Kuusinen, Brežněv, Kirilenko, Mikojan, Poljanskij, Kosygin, Grišin, Děmitjev, Gromyko, Ponomarev a Semičanov. Z vojenské elity dokument signovali maršálové Malinovskij, Zacharov, Biriuzov, Čujkov a generál Jepšev. Chyběl podpis předestínovaného náčelníka trůnu Frola Kozlova, který však byl již vážně nemocen a červnového zasedání předsednictva ÚV KSSS se neúčastnil.

Od 10. června byl také kompletován expediční korpus. Motostřelecké jednotky byly vybrány z Leninhradského vojenského okruhu, tankové prapory z Kyjevského okruhu. Stíhačí letecký pluk měl domovskou posádku v Kubinsku u Moskvy a velitel mu plukovník N. V. Sabanov. Křížové raketové svazky byly vybrány z Povolží. Námořní síly měly své mateřské přístavy na Baltu a v Sevastopolu.

Rozkazem ministra obrany Malinovského bylo v rámci generálního štábu vytvořeno speciální oddělení pro realizaci „Anadyru“. Koordinátorem příprav byl jmenován generálplukovník S. P. Ivanov, jeho zástupcem generál Gribov. Původ-

ně bylo rozhodnuto, že velení celého sboru bude zformováno ze štábu raketové armády, jako o vrchním veliteli celé operace se uvažovalo o generálu P. B. Dankendem ke složení celé expedice byl nakonec vybrán generál vesvojskového typu Issa Pljjev, který na Kubě působil pod jménem Ivan Alexandrovič Pavlov. Generál Pljjev byl veteránem druhé světové války, kdy velel jízdnímu sboru, nezapřel v sobě kubánského kozáka. Jeho osobní vztahy k Fidelu Castrovi nebyly příliš dobré. Úvahy, že snad jmenováním tohoto muže, jehož myšlenkový obzor byl vymezen zahrnutou čepelí kozácké šavle, chtěl Chruščov naznačit, že Moskva celou operaci nebere příliš vážně, nepokládá za nosnou. Skutečná identita sovětského kavaleristy se stala známa až daleko později a jeho osobnost nijak neovlivňovala průběh krize, spíše se jednalo o to, že Chruščovova volba padla na snadno ovladatelného generála starého typu než na sebevědomého vojenského technokrata Dankeviče. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že Pljjev dostal přivodně od Chruščova volnou ruku k použití jaderných hlavíc na taktických raketách Luna.

Sestava velitelského sboru byla osobně potvrzena N. S. Chruščovem 7. července 1962. Zástupcem Pljjeva byl jmenován již zmíněný Dankevič, politickým zástupcem generálmajor Petrenko, náčelníkem štábu P. V. Akindinov, letectvu a protivzdušné obraně velitel generálporučík S. N. Grečko a námořnictvu kavkazský krasavec viceadmirál G. S. Abavšvili (Později byl kritizován, že většinu času na Kubě strávil na havanských tenisových kurtech s hroufem místních krásek). Členem štábu se stal i generálmajor A. A. Demenjev, který byl až dosud náčelníkem sovětské vojenské mise na Kubě.

Mezitím na sklonku června přiletěla do Moskvy v naprosté tajnosti kubánská delegace vedená Rauldem Castrem. První kolo rozhovorů se uskutečnilo s Chruščovem, Malinovským a Birjuzovem, opět bez přítomnosti administrativního aparátu; tlumočnickem byl designovaný velvyslavec Alexejev-Šitov. Druhé kolo bylo rozšířeno o Gribkovovu skupinu, kterou ještě posílil generál Agejev, účastník Rašidovy mise. Třetí státní důstojníci také vypracovali text sovětsko-kubánské vojenské smlouvy, kterou do španělského přelozlí Alexejev-Šitov. V dokumentu bylo zdůrazněno, že expediční sbor včetně jaderných raket sředečního doletu bude participovat na obraně ostrova, ale podléhat bude výlučně sovětské vládě. Jeho vojači měli respektovat kubánské zátkony, ale spochybnit pod jurisdikcí sovětských soudů. Dohoda byla uzavřána na pět let s možností dalšího prodloužení. Jelikož se předpokládal slavnostní podpis textu v době připravovaného pobytu N. S. Chruščova na podzim roku 1962 na Kubě, parafovali výsledný elaborát pouze R.

Castro a maršál Malinovskij. V prvních dnech července Alexejev-Šitov, již jako velvyslavec, předal předběžně podepsanou dohodu F. Castrovi, který provedl neopatrné stylistické korektury v textu. Úpravu nezměnily právní smysl dohody, pouze zdůraznily její politický význam. Moskva posléze souhlasila s Castrovu variantou názvu celého dokumentu – „Smlouva mezi vládou Kubánské republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o vojenské spolupráci při obraně národního území Kuby pro případ agrese“.

S taktio upraveným textem dohody odelešli do Moskvy Ernesto Che Guevara a Emilio Aragones, kteří 27. srpna předali Chruščovovi osobní dopis Fidela Castra a Osvalda Dorticose, jimž byl Guevara zphomončen k podpisu finalizované vojenské dohody i připojeného protokolu o její realizaci. Revizovaný text byl poté opět podepsán, nyní Guevarou a maršálem Malinovským. Vzhledem k následujícímu vývoji událostí se neuskutečnila proponovaná cesta N. S. Chruščova na Kubu a tím padl i předpokládaný podpis dohody na nevyšší úrovni. O ratifikaci, byť formální, zastupitelstvími sbory se prozatím vůbec neuvažovalo.

V průběhu tohoto politického jednání již probíhala druhé fáze „Operace Anadýr“, tj. tajný přesun sovětských vojsk a bojové techniky na Kubu. Ve vojácích byla celá operace prezentována jako manévry strategického dosahu s přepravou jednotek po mořích a oceánech do vzdálených částí Sovětského svazu. Gribkovův harmonogram předpokládal, že transport celého kontingentu včetně raketové techniky a jaderných hlavíc potrvá 4 měsíce, přičemž prvním dnem celého tranzitu byl stanoven 12. července 1962. Pro náročnou námořní operaci musel ministr obchodního loďstva vyčlenit velké množství plavidel – jen pro převoz divize protivzdušné obrany bylo zapotřebí 12 lodí o výtlaku 15 000 a 17 000 t, pro motoristelecký pluk bylo kalkulováno s třemi nákladními a dvěma osobními loděmi. Za vchodzí přístavy byly určeny Kronstadt, Liepaja, Baltijsk, Sevastopol, Feodosija, Nikolajevsk, Poti a Murnmaňsk. Jednotky byly po příjezdu do přístavů zcela izolovány od vnějšího světa a velitelé se dozvídali o cili plavby od zmocňovce KGB až po dvou dnech plavby na otevřeném moři. Těžká vojenská technika byla skryta v podpalubí či pod umělými nástavbami, vojači směli vycházet na palubu pouze v noci. Podmínky přepravy, zvláště v teplejších pásmech Atlantiku, byly katastrofální, řada vojáků taky zemřela na přežití orgánismu. Rovněž doprava bezotrávin, zejména tuků, se neobešla bez obtíží. Při nedostatku vhodných chladičrenských komplexů na nákladních lodích plavala část bojové techniky v podpalubí v rozloženém másle a sádle. Kurioznté působil i předepsaný civilní oblek všech členů expedičního sboru. Při centralizovaném řízení sovětského tahu a zásobování byly jednotlivé vojenské části vyhavané stejnými typy letních košil a kalhot.

(Každý voják měl ve svém osobním zavazadle polní uniformu, ale tu směl obléci až na zvláštní rozkaz.)

Severoamerická rozvědka selhala a první zprávy o probíhající přepravě sovětských vojsk získala až koncem srpna, kdy již byla část expedičních jednotek na ostrově. Ostatně vůbec první informace získala západoněmecká zpravodajská služba, která monitorovala zvýšený lodní provoz na Baltu. V této souvislosti je nutné se zmínit i o prominentním agentu britské zpravodajské služby, který posléze pracoval i pro CIA – plukovníku Olegu Vladimiroviči Petkovském, vysokému důstojníkovi GRU, tj. vojenské rozvědky, oficiálně působícím ve Státním výboru pro vědu a techniku. Petkovskij se přátelsky sýkal s náčelníkem Hlavní správy raketových vojsk a dělostřelectva maršálem S. S. Varencom a také jeho informace se týkaly raketových zbraní a kosmického výzkumu. Petkovskij bude hrát důležitou roli v samoném průběhu krize, ale nikoli na jejím začátku. Až koncem září fotografoval na Hlavni správě raketových vojsk celkový plán výstavby raketových základen na Kubě a předal získaný materiál Američanům.

Velitelští skupina v čele s generálem Pljevem odletěla na Kubu 10. července speciálním TU-114 po trase Moskva, Kónakry, Havana. Za několik dní kopírovala její cestu i státní skupina. V obou případech byli vysocí důstojníci vyhaveni krycími jmény i legendou melioračních odborníků. Také jejich zavazadla obsahovala velké množství literatury z této problematiky. Na druhé straně neměli dostatečně množství deviz, takže například pozdější inspekční tým generála Gribkova nemohl zaplatit nocleh při mezipřístání v Dakaru a důstojníci museli strávit noc v tamní letištní hale. Tato skutečnost usla francouzské tajné službě, která jinak měla letišče v Dakaru pod kontrolou.

Za cílové body bylo vybráno 11 kubánských přístavů – Havana, Mariel, Matanzas, La Isabela, Nuevitos, Nikaro a další. Do prvních transportů byly zařazeny jednotky protivzdušné obrany s raketami země-vzduch a motoristelecké části, celkem 9 lodí, které připluly do Havany a dalších přístavů na západním pobřeží ostrova v rozmezí 25. až 31. července. Podle později zpracovaného časového rozvrhu CIA byly první protivzdušné raketové komplexy rozmístěny ve dnech 1. až 5. srpna v Matanzasu, Havaně, Marielu, Bahía Honda, Santa Lucia, San Julian a La Coloma.⁴⁾ Do konce měsíce byl systétem protivledecké obrany vybudován i ve východní a sředeční části Kuby. Vylodění proběhlo ve zcela vyklizených přístavech zřísadně v noci, obdobně jako přesuny na místa určená. Část sovětských vojáků, zejména řidičů nákladních automobilů, byla oblačena do kubánských uniforem. Budování polních stanovišť se neobešla bez obtíží, od nedostatečné síť komunikací po krajní nedostatek vody. Také představení o maskovacím efektu tropické zeleně se velmi brzy rozešly s realitou.

Počátkem září se vylodil pluk raket

4) Linda K. Miller, Mary McAuliffe, The Cuban Missile Crisis, Magazine of History, Winter 1994, Timestable of Soviet Military Build-Up in Cuba, s. 40.

středního doletu R-12 a do 5. září se přesunul do Guanajay, kde již byla budována jeho základna. O deset dní později začala výstavba klíčového polygonu pro střely typu R-12 a R-14 poblíž San Cristobalu a 25. září se rozbehly práce na sestarské bázi pro tenký typ jaderných raket v Sagua la Grande.⁵¹ Do centrály CIA v Langley začaly přicházet znepekující zprávy o tajných transportech, uzavřených oblastech, či o množství podivných chasníků ve stejných košilích.

Na sklonku září bylo již zřejmé, že harmonogram operace „Anadyr“ nebude vést splněn. Generální štáb se proto rozhodl vyslat na Kubu inspekční skupinu v čele s generálem Gribovem.⁶¹ Důstojníci odletěli 14. října, pro potřeby s jedním motorem se letadlo muselo vrátit na vnukovské letiště, ale ještě téhož dne před půlnocí odstartoval do Havany nový stroj. Dne 18. října se Gribov setkal s Plijevem a hlumocil mu příkazy ministra Malinovského. Předně mu opět zdůraznil, že raketami R-12 a R-14 může disponovat pouze politické vedení státu, a to osobně N. S. Chruščov. Jediné on může vydat pokyny k odpálení jaderných střel na cíle ve Spojených státech. Také taktické Luny s devíti jadernými hlavicemi, které byly v kompetenci velitele sovětské skupiny vojsk, mohl Plijev použít v krájině nouzi při zjevném napadení ostrova.⁶²

Jinak se inspektoři přesvědčili, že na místě byly pouze tři pluky raket R-12, kdežto dva byvající pluky R-14 byly ještě na moři. Ve štábu raketové divize generálmajora I. D. Stacena byl Gribov informován, že raketové komplexy typu R-12 mohou být uvedeny do plné bojové pohotovosti kolem 25. až 27. října. Na základně podplukovníka J. A. Solovjeva si generál Anatolij – pod tímto jménem vystupoval Gribov na Kubě – uvědomil, jak naprosto nekompetentní byla Rašidova zpráva o možnosti bezpečného ukrytí komplikované vojenské techniky v palácových hájích. V rozhovoru s Raulem Castrem byl Gribov nejen seznámen s profinjatě vyléchnou dislokací kubánské armády do tří operačních zón, kterým velel Fidel Castro, Juan Almeida a Raúl Castro, ale i se zprávou havanské rozvědky, že před několika dny americký výzvědný letoun U-2 vyfotografoval nedoconěnou základnu u San Cristobalu.

V průběhu srpna 1962 CIA zjistila fakta o výstavbě stabilních základen pro rakety země-vzduch v blízkosti kubánských správních center a velkých přístavů. Od počátku roku ředitel CIA John A. McCone adresoval J. F. Kennedymu 4 memoranda o vojenské situaci na Kubě s akcentem na sovětskou aktivitu v celé oblasti Karibského moře. V žádném z nich – poslední memorandum bylo datováno 19. září – však nebyla vyslovena teze o sovětském úsilí přetvořit Kubu ve strategickou jadernou základnu. Pozdější analýzy agenturních zpráv však doložily, že již v informacích ze srpna a září 1962 byly údaje, které signalizovaly tuto skutečnost. Jeden z informátorů, zaměstnanec havanského hotelu, referoval o dění

v blízkosti San Cristobalu. Castrov osobně pilot hovořil v opilsti o ruské jaderné zástěře Kuby, ač CIA také přiznala, že v létě roku 1962 podcenila sovětské jaderné ambice na západní polokouli, ale hájila se tím, že „Rusové se až dosud nikdy nepokusili o realizaci obdobného zámeru (tj. vybudování strategické jaderné báze – V.N.) v satelitních zemích, neboť ztrátili cenu vojensko-politického risku.“⁶³

Nicméně zprávy o sovětské vojenské přítomnosti na Kubě začaly prosakovat na veřejnost a Blyů dům musel reagovat na alarmující vystoupení některých členů Kongresu. Po nátlaku republikánského senátora Keatinga, který obvinil vládu z nečinnosti vůči sovětské vojenské hrozbě v blízkosti amerických břehů, varoval prezident Kennedy 4. září Moskvu před rozmístěním raket typu země-země na Kubě. Robert Kennedy tehdy jménem svého bratra prohlásil: „Umístění itořských raket, jakož i dalších důležitých itořských zbraní pod kubánským, či ruským vedením může mít velmi vážné následky.“⁶⁴ Naproti tomu prezident na úskokové konferenci 6. září zpochybnil požadavek senátora Honnera E. Capelharra z Indiany ohledně okamžité invaze na Kubu. J. F. Kennedy zdůraznil, že v dané situaci odmítá přímý útok s vědomím globálního charakteru politiky Spojených států a možné negativní reakce protivníka, především v Berlíně. V poselství ke Kongresu ze 7. září však prezident požádal o souhlas s povoláním 150 000 záložníků do aktivní vojenské služby s „ohledem na zesílení vlivu komunistů na Kubě a celkově kritickou mezinárodní situací“.⁶⁵ Zdrženlivě stanovisko Bliěho do němu vůči preventivnímu vylodění na Kubě podpořil ve svém komentáři ze 7. září i vlivný list The New York Times, který rovněž akcentoval globální rozměr odpočetnosti Spojených států a velkou zranitelnost Západního Berlína.

Dne 11. září Moskva odmítla jakákoliv obvinění s tím, že nehodí rozmístovat své strategické rakety mimo území SSSR. V téže době sovětský novinář G. Bolšakov, jinak kádrový důstojník vojenské rozvědky GRU, který prostředkoval neoficiální kontakt mezi Chruščovem a Kennedym, předal po svém návratu z Moskvy do Washingtonu Robertu Kennedymu Chruščovovo osobní poselství pro prezidenta Spojených států, ve kterém bylo opět zdůrazněno, že Sovětský svaz za žádných okolností neumísťí své rakety typu země-země na Kubě.⁶⁶ To již ovšem byl na ostrově svazek taktických raket Luna a pluk R-12.

V atmosféře narůstajícího předvolebního zápasu mezi demokraty a republikány, kdy existence Castrova režimu na Kubě byla jedním z argumentů vůči stávající demokracické administrativě v Bliěm do něž, zaznamenal 10. října zpravodajský satelit Samos obrysy rozestavěných odpařovacích ramp v západní části Kuby. K upřesnění tohoto poznatku byl o čtyři dny později poslán nad podezřelý prostor špiónážní letoun U-2, pilotovaný majorem R. Andersonem. Dne 16. října cent-

rála CIA oficiálně informovala prezidenta a vládu Spojených států o získaných snímcích z ostrova, které potvrzovaly existenci rozestavěné raketové základny pro střely země-země u San Cristobalu.

Prezident ještě téhož dne svolal do Ovalního sálu v Bliěm domě skupinu politických činitelů, kteří na základě jeho pověření vytvořili pro nadechzející čas krize zvláštní orgán Vykoný výbor Národní bezpečnostní rady – The Executive Committee of the National Security Council, ve zkratce EXCOMM. Jeho členy byli státní tajemník Dean Rusk, ministr obrany Robert McNamara, ředitel CIA John McCone, ministr financí Douglas Dillon, poradce prezidenta pro otázky národní bezpečnosti McGeorge Bundy, právní poradce prezidenta Theodor Sorensen, zástupce státního tajemníka George Ball, pomocník zástupce Alexis Johnson, šéf Výboru náčelníků štábů generál Maxwell Taylor, zástupce státního tajemníka pro záležitosti Latinské Ameriky Edward Martin, Charles Bohlen, který po prvním dnu krize odecestoval do Paříže, kde převzal úřad velvyslance Spojených států, a byl nahrazen Lewelynem Thompsonem, poradcem prezidenta pro záležitosti Ruska, dále Roswell Gilpatric, zástupce ministra obrany a samozřejmě Robert Kennedy, tehdejší ministr spravedlnosti a klíčová figura politické scény Spojených států se zásadním vlivem na prezidenta. Sřídavě ve Výboru zasedali i viceprezident Lyndon B. Johnson, zástupce USA v OSN Adlai Stevenson a členové presidentova aparátu Ken O'Donnell a Den Wilson.⁶⁷ J. F. Kennedy uložil Výboru vypracovat různé alternativy řešení, ale sám se jeho zasedání pravidelně neúčastňoval.

Ve skupině zpočátku převládal názor, že je žádoucí okamžitě začít na Kubu ze vzduchu a zničit budované základny, postupně se však začala prosazovat myšlenka blokády, či karantény ostrova.⁶⁸ Jedním z prvních zastánců blokády byl McNamara, který zdůrazňoval, že námořní blokády umožní Spojeným státům udržet vývoj událostí pod kontrolou. Jeho stanovisko bylo nejpřímé podporováno míněním Výboru náčelníků štábů, který nemohl garantovat úspěch chirurgické letecké operace, sledující pouze zničení základny. Vzhledem k prozatím obtížné kvalitativně reakti Sovětského svazu zde bylo velké riziko vzniku globálního jaderného konfliktu. V tomto směru vystupoval především L. Thompson, který byl až do srpna 1962 velvyslancem v Moskvě a mj. se výrazně angažoval i v diskusích o berlinské otázce. Naproti tomu obhájci leteckého útoku, tj. Taylor, McCone, Dillon, Acheson a Bundy argumentovali neúčinností blokády a časovým ziskem pro Moskvu, která mezitím může dokončit kompletaci již dovezených raketových systémů. V této souvislosti ředitel CIA utlumoval názor byvalého prezidenta D. Eisenhowera, který se ve vojenských otázkách těšil daleko větší autoritě než J. F. Kennedy. Zkušeny válečník se vyslovil pro rychlou a koordinovanou akci letec-

tva a námořnictva. Prezident se netajil skepsí vůči této alternativě. Konstatoval že se „*nechce stít Trůžem 60. let*“, ale souhlasil s nutnými vojenskými opatřeními. 16. října večer byly uvedeny do bojové pohotovosti 82. a 101. výsadkové divize, valčence letectvo začalo povolávat záložníky a námořnictvo zahájilo nácvik vylodovacích operací.

Nové zpravodajské fotografie ze 17. října ukázaly rychlý postup prací, zejména u dvou odpalovacích poligonů pro 16 a 32 raket R-12. Američtí vojenští experti byli přesvědčeni, že rakety mohou být aktivovány v průběhu několika dní a ohrozit tak životy více než 80 milionů obyvatel Spojených států. Náčelník štábu vojenského letectva generál Curtis LeMay s poukazem na kategoričky bezpečnosti imperativ se opět snažil přesvědčit prezidenta o nálezavé nutnosti účinné vojenské operace. J. F. Kennedy opomněl odkazem na globální charakter sovětsko-amerického vzájemného upozornění na nebezpečí ruského odvetného zásahu v Západním Berlíně. Ministr McNamara, třebaže vnitřně nesoouhlasil s případnou ozbrojenou akcí, oznámil prezidentovi, že všechny tři složky ozbrojených sil budou připraveny k nasazení u úterý 23. října 1962.

Leitmotivem nekončících diskusí ve Výkonném výboru byly možné následky amerického útoku. „*Bude-li podniknuta letecký útok na základnu, při kterém zahynou tisíce Kubánců a sovětských vojáků, jak bude reagovat Moskva?*“ zeptal se R. Kennedy L. Thompsona. „*Znám Sověty poměrně dobře a předpokládám, že jako protivah zničtí naše rakety? Po-dle našich záznamů vůči NATO bychom byli povinni zničit jednu bázi v Sovětském svazu. Co potom udělají Rusové? Dou-jám, že pak všichni zúčastnění přijdou k rozumné hradou ochlazení spolu.*“¹¹⁰ Do této situace přijel neočekávaně do

Washingtonu sovětský ministr zahraničí Andrej Gromyko. Prezident se s ministrem setkal 18. října ve své pracovně v Bílém domě za přítomnosti svého poradce Thompsona a sovětského tituláře Dobrylina. Gromyko, obecně předzvívaný „*Minister Nět*“, začal dvojhodínový rozhovor kategoričky formulovaným požadavkem, aby Spojené státy přestaly ohrožovat Kubu. Poté pokračoval konstatováním, že jediná pomoc Sovětského svazu Kube spočívá v modernizaci jejího zemědělství, a co se týče vojenských otázek, pak Moskva dodala Castrové vláde pouze malé množství ryzé obranných zbraní. Kennedy byl šokován, neustále zvažoval možnosti předložit Gromykoví fotografie ze San Cristobalu, které měl v zásuvice svého psacího stolu, ale nakonec se této lákavé představy vzdal vzhledem k ještě nedokonalému přesunutí ozbrojených sil. Přechel pouze své prohlášení ze 4. září, ve kterém bylo zdůrazněno, že rozmišření raket středního doletu či jiného typu strategických zbraní bude mít vážné následky. Gromyko reagoval poznámkou o neexistenci tohoto záměru a opakovaně zdůraznil, že zbraně dodané Havaně Sovětským svazem nikterak neohroží Spojené státy. Celý rozhovor vyzněl do ztracené státi. Prezident utvrdil v názoru, že sovětská hra kolem Kubu je zkroutkou a pro ověření americké vůle k odporu. Po-mohl by významná a prospěch Kremli, mohla by se sovětská mocenská agresivita dát do pohybu, například v krizovém bodu Západního Berlína, či kdekoli jinde.

Téhož dne, kdy proběhl podvečerní dialog Kennedy–Gromyko, jí ve čtvrtku 18. října, se již většina Výkonného výboru přiklonila k myšlence blokády. George Ball ve svých pamětech v této souvislosti napsal: „*Blokáda měla tu nastrovanou výhodu, že dávala Rusům čas, aby se namotřili dřívě, než bychom se dopustili neodvratitelných činů.*“ A Ted Sorensen si do svého díatě k 18. říjnu poznamenal: „*Nádlada se mění ve prospěch blokády.*“

Nicméně spory stále pokračovaly a v pátek 19. října si na zasedání Výboru v budově Státního departementu obě názornové dohlísné strany vyměnily svá stanoviska spolu s detailním rozborcem důsledků navrhovaných řešení. Stoupenci blokády vypracovali kalendář akcí, od svolání OAS, vystoupení v OSN až po sečení námořních opatření. Druhá skupina vyvíjela cile útoku, formulovala argumenty pro fórum Rady bezpečnosti OSN a zkoncipovala diplomatickou notu Chruščovovi.

Prezident mezitím přijal členy Výboru náčelníků štábů, kteří se rozhodně vyslovili pro preventivní vojenskou akci. Jeden z organizátorů nalétl na Japonsko a velitel leteckého mostu do Západního Berlína, generál LeMay byl kategoričky: „*Pouze invazí mlženně na Kubě zničit nejen rakety, ale i komunisty. A to by mělo být, pane prezidente, vlastním cílem Spojených států.*“ J. F. Kennedy, který se již vnitřně rozhodl pro blokádu, po návštěvě vojenské špičky silně znervóznil a jeho

jedinou reakcí byl příkaz Sorensenovi, aby společně s Robertem Kennedym připravil k obnovení názorové jednoty ve Výkonném výboru. Kraiče před svým odletem do Chicaga, kde se měl účastnit předvolební kampaně, však prezident přikázal vojenským složkám učinit taková opatření k realizaci blokády, aby mohla být uvedena do chodu v pondělí 21. října ráno.

V sobotu ráno telefonoval Robert Kennedy svému staršímu bratrovi do hotelu Blackstone v Chicagu a řekl mu, že Výbor se dosud nesjednotil na jednoznačném stanovisku, a vše tedy záleží na jeho rozhodnutí. Souběžně byl prezident požádán o návrh do Washingtonu. Čtyři tak-tické sátrony byly připraveny k okamžitému zásahu vůči rozestaveným raketovým základnám na Kubě, pokud by se prezident rozhodl pro tuto alternativu.

John F. Kennedy se vrátil do Bílého domu po půl druhé odpoledne a přesně o hodinu později začala v Ovalním síle porada Výkonného výboru. Skončila před půl šestou večer. Po delší a vzrušené diskusí se prezident definitivně rozhodl pro uvalení námořní blokády vůči Kubě. Jsiše v neděli ráno jednal Kennedy s veliclem taktického letectva generálem Wáltem Sweeneyem, Jr., který mu doložil, že antimasový útok letectva nedokáže zcela bezpečně zničit rakety a jaderný potenciál na ostrově, zvláště je-li již jistiěn sovětskou protivzdušnou obranou. Toto vyjádření definitivně rozpřýlilo prezidentský pochybnosti o správnosti jeho sobotního rozhodnutí. Onoho klíčového jednání v Bílém domě se účastnil i Adlai Stevenson: ačkoli byl stoupencem vzdunšního útoku vůči sovětským základnám na Kubě, na jednání Výkonného výboru s prezidentem neočekávaně navrhl nabrdnout Kremli stažení amerických raket z Turecka, případně i z Itálie, výměnou za odvoz sovětských nukleárních raket z Kubu. Stevensonův návrh vyvolal bouřlivou, převážně odmítnutou reakci, prezident rovněž nesoouhlasil, ale později přiznal, že již také uvažoval o obdlném kompromisu, zvláště když ho vojenské autority upozornily na počátku roku 1962, že parameetry Jupiterů a Thorů nevyhovují současným potřebám obranné koncepce Spojených států. (V dalších letech byl A. Stevenson za svůj návrh z 20. října ostře kritizován, ale zkušenný politik a diplomat se hájil tím, že měl právo o povinnost upozornit prezidenta na tuto alternativu řešení vzniklé krize.)

Veřejně vystoupení J. F. Kennedyho bylo připraveno na pondělí 22. října večer. Pod vedením George Balla. Alexe Johnsona a Eda Martina byl vypracován podrobný harmonogram akcí, hodinu po hodině, minutu po minutě, od předání informací spojencům, zastupitelským úřadům, až po vojenská opatření. Stále větší počet lidí byl vtačován do dosud utajovaného dění a v tisku začaly prosakovat zprávy o začínající vojensko–politické krizi. Dean Achson odletěl osobně informovat o prezidentské rozhodnutí Charlese de Gaulla, Komada Adenauera a Harolda Macmillana. Všichni bezvýhradně

- 5) Tamměz:
  - 6) A. J. Gifsov, Karibskij krizis, Vojenno-istoričeskij žurnal, 1992, č. 12, s. 31 an.
  - 7) Rozsah přiležových pravomocí se stal předlmetem diskuse mezi Markem Kramerem a kolektivem autorů Bligha, Allyn a Weleha. Strv. Mark Kramer, Technical Nuclear Weapons, Soviet Command Authority, and the Cuban Missile Crisis, Bulletin, Cold War International History Project, 1993, No. 3, s. 40, 42–46; J. G. Bligh, B. J. Allyn, D. A. Weleha, Kramer vs. Kramer, Tamměz, s. 41, 47–50.
  - 8) Strv. Mary S. McAuliffe, ed. CIA Documents on the Cuban Missile Crisis, 1962, s. 57 an.
  - 9) Robert F. Kennedy, Thirteen Days, A Memoir of the Cuban Missile Crisis, New York 1969, s. 26.
  - 10) G. Kerckes, Revoluce a kontrarevoluce v Latinské Americe, Bratislava 1975, s. 145.
  - 11) Strv. Vladimir M. Zubok, Spy vs. Spy: The KGB vs. the CIA, 1960–1962, Bulletin, Cold War International History Project, 1994, No. 4, s. 30. O roli Bolševikova, který byl v letech 1961 až 1962 tiskovým atase sovětského velvyslanectví ve Washingtonu viz: M. Beschloss, The Crisis Years, Kennedy and Khrushchev, 1960–1963, New York 1991.
  - 12) Biografická hesla jednotlivých účastníků Výkonného výboru uvádí: Nelson Lehenstein, ed. Political Profiles, The Kennedy Years, New York, 1976.
  - 13) R. Kennedy, c.d., s. 35 an.
  - 14) Tamměz, s. 41.

podpořili politiku prezidenta Kennedyho a Moskva v nadcházejících dnech nemohla doufat v jakékoli neshody mezi západní Evropou a Spojenými státy.

V odpoldních hodinách se prezident sešel s vůdčími představiteli Kongresu, které informoval o vznikle situaci. Většina z nich nesouhlasila s blokadou a mezi těmi, kteří se zaslazovali o invazi na Kubu, byl i vlivný předseda zahraničního výboru Senátu J. W. Fulbright z Arkansasu. Obdobně se vyslovil i předseda braného výboru senátor Russel z Georgie. Zákonnodárci, tradičně citliví na své práva, kritizovali i skutečnost, že byli zcela vyloučeni z předchozího rozhodovacího procesu a že byli prezidentem postaveni před hotovou věc.¹⁵¹

V čase, kdy nespokojení kongresmani opouštěli Blyův dům, tj. v 18 hodin, spustil ministr McNamara mechanismus vojenských aktivít. Na Floridu se přemístila legendární 82. výsadková divize, 1. obrněná divize zahájila přesun z Texasu do Georgie a pět dalších tankových divízi mělo pohotovost nejvyššího stupně. V Karibském moři bylo koncentrováno 180 plavidel válečného loďstva a na základnu Guantanamo přiletěli osmiletí vojáci 1. divize námořní pěchoty. Po této akci kubánská vláda mobilizovala své ozbrojené síly. Strategické letectvo Spojených států bylo rozplyteno na záložní cviční letiště a nad Atlantikem začalo kroužit ve směru hodinových ručiček 90 nosičů jaderné výzbroje B-52, které byly pravidelně střídány. Osm jaderných ponorek se 128 raketami Polaris manévrovalo v severním Atlantiku. Na předem určené cíle bylo zaměřeno 102 balistických raket typu Atlas, 54 Titanů a 12 tehdy nejmodernějších Minutemanů. K boji byla připravena i 6. flotila ve Středozemí a 7. flotila v Pacifiku.

Na posledním zasedání Výkonného výboru před svým vystoupením prezident J. F. Kennedy řekl, že letecký útok mu připadá jako nenadáté napadení protivníka velkým přednětem, „čímž ho přivleče k zúřivosti, ale nikoli k rozvaze“. Spojené státy, pokračoval prezident, nesmějí Chruščova pokřít a nechat ho volit mezi nečinností vůči smrti svých vojáků a krvavou pomstou, která by uvhla svět do jaderné propasti. „Chciť bych svým partnerům v Moskvě poskytl čas ke klidné úvaze. Čas a více možností než jen volbu mezi podroběním a válkou. Dáme Rusům ultimátum ohledně stažení raket, spustíme blokadu a zároveň jim nabídneme jednání o stažení nukleárních raket z Turecka. To nám poskyne nezbytný prostor pro politické manévrování.“¹⁵⁰

Dne 22. října v 19. hodin washingtonského času vystoupil v celostátních médiích prezident J. F. Kennedy a oznámil i světové veřejnosti, že 24. října 1962 o 10. hodině vstoupí v platnost námořní blokáda Kubu. Projel hlavy státu připravil Ted Sorensen a byl koncipován ve velmi dramatickém tónu. Prezident shrnul poslední vývoj událostí kolem Kubu a sovětských raket. Konstatoval, že vyhlášení blokády je pouze prvním krokem v při-

pravovaném sledu opatření a v případě jakéhokoli pokusu o násilné prolomení „kamarantý“ (Kennedyho termín) je vláda Spojených států odhodlána k energickému vojenskému zásahu. Prezidentovo vystoupení zapůsobilo svou rozhodností, mladý muž na televizní obrazovce představoval symbol velké a demokratické Ameriky, alespoň prozatím. Je ovšem nutné zdůraznit, že již v tomto okamžiku byl Kennedy připraven k uzavření kompromisní dohody ve smyslu Kuba–Turecko.

V úterý 23. října zasedala Organizace amerických států a s odvoláním na smlouvu z Rio de Janeiro (1947) jednoznačně podpořila deklarovanou blokádu Kubu. Současně zástupci amerických republik vyzvali Sovětský svaz a Čínu k demontáži a stažení všech jejich útočných prostředků z Karibské oblasti. Mezitím kubánské jednotky obklíčily základnu Guantanamo a Moskva vydala vládní prohlášení, v němž – s tradiční slovní ekvilibristikou – označila Kennedyho pondělní vystoupení za neodpovědné a požádala o svolání Rady bezpečnosti. Od 23. října také nepřetržitě zasedalo předsednictvo UV KSSS. Vojska Varšavské smlouvy byla uvedena do bojové pohotovosti a ve všech členských zemích paktu začala mobilizace vybraných záloh.

Výkonný výbor rekapituloval v podvečer denní události, s potěšením akceptoval solidaritu západní polokoule, vyslechl předloženou zprávu o jeho jednáních s titulární členských států NATO a upřesnil direktivy pro válečné námořnictvo. Ředitel CIA McCone informoval o příchodu i sovětských jaderných ponorek v Karibském moři a v této souvislosti byla nařízena zvýšená ostraha letadlových lodí. Po celý čas tohoto jednání byl prezident silně nervózní, neskryval své obavy a pod vlivem četby knihy historičky Barbary Tuchmanové (The Guns of August¹⁵²), přiče pojednává o vzniku první světové války) se stále vracel k otázce, zda Rusové správně pochopí politický rozměr blokády. Proto také po zasedání Výboru poslal svého bratra Roberta na schůzku se sovětským velvyslancem Anatolijem Dobryninem. Jejich rozhovor měl poněkud zvláštní charakter, neboť pro ruského diplomata rakety středního doletu na Kubě stále oficiálně neexistovaly. Chyry a obraty Dobrynin nikdy nezapomněl, do jaké podnětější situace ho Chruščov vmanévroval. Po návratu do Bříšého domu zastihl Roberta Kennedy v prezidentské pracovně britského velvyslance ve Spojených státech Davida Ormsby-Goreho. Ten v rozhovoru s J. F. Kennedym zpočybnil šifri blokování pásmu. Prezident se hájil tím, že oněch 800 námořních mil prosídlili vojáci s ohledem na možnosti doletu sovětských Mígů z Kubu, ale posléze zatelefonoval McNamarovi a přikázal stáhnout blokádu na 500 mil.

Ve středu 24. října se „kamarantá“ Kubu by stala skutečností. Sovětské dopravní lodě stále pokračovaly v nezměněném kursu, nejbližší zakázánému pásmu byly lodě „Gagarin“ a „Komiles“. Původně

měl jejich zatržení provést křižník, ale po zjištění, že obě plavidla jsou jižšera ponorkami, byla k předpokládanému místu střetu vyslána letadlová loď „Essex“ s vrtulníky pro boj s ponorkami. Byly to kritické okamžiky, prezident Kennedy se neustále tázal sám sebe i svého okolí, zda to nejsou poslední minuty míru. V 10.25 přišla osvobozující zpráva od McCone – sovětské lodě se zastavily na linii blokády. Postupně na této čáře zakotvilo dvacet sovětských plavidel, číst se posléze obrátila a zamířil zpět do mateřských přístavů, číst zůstala stát a zřejmě vyčkávala dalšího vývoje situace. Pouze cistermové lodě s ropou pokračovaly v plavbě. Tanker „Bukurešť“ se identifikoval a souhlasil s vizuální kontrolou. Podle údajů CIA z oněch dvacet lodí bylo pět naloženo komponenty pro rakety typu R-14. Mezitím proběhlo jednání Rady bezpečnosti OSN. A. Stevenson doložil sovětskému zástupci na předložené sérii snímků z U-2, že na Kubě rakety středního doletu skutečně jsou. Obsáhla doku-mentace amerického delegáta, až dosud zcela neznámá, vyvolala mezi účastníky diskuse ořes a zcela nemožná velvyslance Zorina, jehož argumentace se zhroutil. Dva nestáli členové Rady bezpečnosti, Egypt a Ghana, požádali jménem 45 afrických a asijských států, aby se USA a SSSR zdržely jakýchkoli vojenských akcí a zahájily politický dialog. S obdobným apelenem vystoupil i generální tajemník OSN U Thant.

Na Kubě však stále pokračovala kompletace raketových systémů, což ostatně prokázaly snímky z 25. října. Ze 36 raket R-12 byla necelá polovina připravena k plnění palíva a k finálnímu spojení s jadernou hlavicí. Ty byly stále skladovány odděleně, ve zvláštních kontejnerech a pod zvýšenou ostrahou v přístavu Mariel.

Od 23. října se také rozvíjela korespondence mezi Kennedym a Chruščovem.¹⁵³ Vyměnu dopisů zahájil prezident USA svým osobním poselstvím N. S. Chruščovovi z 22. října. To bylo předáno sovětskému zástupčelskému úřadu ve Washingtonu v 18 hodin tamního času, tedy ještě před Kennedyho veřejným vystoupením. Charakter pečlivě stylizovaného textu byl nediplomaticky otevřený a rozhodný. Spojené státy v žádném případě nepřipustí jakékoli narušení dostavního mocenské rovnováhy síl. Akce, které jsou vedeny proti příchodu sovětských raket středního a dlouhého doletu, je nutné považovat za minimum opatření, jež „jsou nezbytná pro odstranění hrozby bezpečnosti zemím západní hemisféry“.

Chruščovovu odpověď schválilo předsezení UV KSSS na dopoledním zasedání v úterý 23. října a severoamerickému velvyslancetví byla odevzdána v 15 hodin moskevského času. Také sovětský státník zvolil durové řešení, vyhnul se sebeběnší zmínce o raketách a v retno-riekém stylu kvalifikoval přijatá opatření Spojených států jako vážnou hrozbu světovému míru, porušení Charry OSN a principu svobody námořní plavby.

„Zbranné dodané na Kubu mají vyloučené obranný charakter a Sovětský svaz nemá svým lodím přikaz, aby respektovaly americkou blokádu.“

Důležitá analýza tohoto textu ve Vyšném výboru nedávala žádnou šanci na možný posun sovětského stanoviska a de facto podpořila stále existující skepsi vůči účinkům karantény. Prezidentova replika z 23. října však měla věcný tón. Kennedy Chruščovova upozornil, že příchodu celé krize a tedy i hrozby globální války bylo rozhodnutí Moskvy o umístění jaderných raket na Kubě. Celá záležitost bude také předána Radě bezpečnosti OSN. V závěru svého dopisu, bez ohledu na vyžnění předchozího Chruščovova sdělení, prezident akcentoval své přesvědčení, že Sovětský svaz bude odpovědně reagovat na deklarovanou blokádu.

Premiérová odpověď z 24. října byla koncipována ve stylu osobního apelu staršího a zkušenějšího politika vůči mladšímu kolegovi, odtud i jakási ležec z mezinarodního práva. Autor se však opět vyhnul konkrétním otázkám a prezidentovy argumenty o přícháňch krize přešel mlčením. J. F. Kennedy se však nedal zatahnout do diskuse o juridických problémech a v dopise z 25. října shrnul klíčová fakta eskalujícího konfliktu od převozu sovětských raket na Kubu v srpnu a zřítí 1962 po vyhlášení karantény 22. října. Vrátil se i k mediálním ujáštěním sovětských představitelů o absenci titočných raket na Kubě: „Vaše prohlášení byla lživá, neboť na ostrově byly postaveny základny pro nukleární raketové komplexy.“

Po odečtení tohoto dopisu byl prezident informován o pokračující komplectaci sovětských zbraní. Zdálo se, že dosavadní opatření Spojených států jsou neúčinná a Státní departement vydal příkaz k přípravě vyhlášení embargo na ropu, benzín a další ropné produkty. J. F. Kennedy se netajil svou otevřenou skepsí vůči Castrovi a uvolnil prostor pro ustavení alternativní občanské vlády.

V zemích Latinské Ameriky probíhaly akce na obranu Kubu, které společnou rukou organizovaly československá a so-

větská rozvědka. Operace nesla krycí název „Druhá“ a jejím výsledkem bylo mj. ustavení „Národní fronty na pomoc Kubě“ v Brazílii, v čele s nacionalisticky orientovanými důstojníky plk. v Bastrosem a plk. Bayardem.¹⁶⁸ Globální rozměr kubánské krize potvrdovaly i čtyřdenní manévry americké posádky v Západním Berlíně. Cílem této akce bylo prověřit obranné možnosti tohoto teritoria.

Chruščovova odpověď na poslední Kennedyho dopis byla doručena do Britského domu v pátek 26. října v 18 hodin washingtonského času. V chumáčci retorické vaty o důsledcích jaderného konfliktu bylo však možné nalézt náznak kompromisu. Sovětský premiér zde poprvé přiznal existenci raket na Kubě a naznačil i cenu za jejich případné stažení – severoamerická garance bezpečnosti a územní integrity ostrova. Vykomny výbor analyzoval Chruščovův text do pozdních hodin a posléze rozhodl o jeho předání Státnímu departementu k vypracování konceptu prezidenovy odpovědi.

Téhož dne, tj. 26. října, proběhl i významný zpravodajský kontakt. Rada sovětského velvyslanectví ve Washingtonu Alexander Feklisov–Fomin, jinak rezident rozvědky KGB v hlavním městě Spojených států, požádal telefonicky o urychlenou schůzku vlivnějšího novináře Johna Scalliho, který se netajil svou vazbou k CIA a ke Státnímu departementu. Setkání se uskutečnilo ve 13.30 v Západní restauraci poblíž hotelu Willard. Feklisov–Fomin v podstatě naznačil obsah očekávaného Chruščovova dopisu, tj. obavy Krenlu z jaderné války a návrh na možné kompromisní řešení. Sovětský zpravodajce otevřeně požádal svého partnera, aby na patřičných místech sdělil, že Moskva je ochotna stáhnout pod kontrolou OSN své rakety z Kubu a výměnou žádá bezpečnostní záruky pro Castrov režim. Scali okamžitě tlumočil tento návrh Deannu Ruskovi i a Rogeru Hilsmanovi. Státní tajemník informoval prezidenta i Vykomny výbor a charakterizoval sovětskou iniciativu jako první konkrétní nabídku na obousměrné ukončení krize.

Oproti dřívějším názorům na zásadní význam této zpravodajské mediance prokázaly poslední archivní výzkumy, že tento kanál nebyl jediným spojením a myšlenku vzájemných ústupků rozjel osobně i Robert Kennedy v následujících rozhovorech s Anatolijem Dobryninem.¹⁶⁹

Rodící se optimismus však byl zmrzačen Chruščovovým poselstvím, které bylo předáno americké ambasádě v sobotu 27. října v 17 hodin moskevského času. V téže době bylo vysláno i sovětským rozhlásem a posléze publikováno v nedělní Pravdě. Oproti předchozímu dopisu byl nový Chruščovův text výrazně ingorován, bez jakékoli vsvěřivosti kategoricky požadoval stažení amerických raket z Turecka a Itálie, což měla být základní podmínka adekvátního kroku Sovětského svazu. Rozdílný tón dvou po sobě jdoucích dopisů byl poměrně dlouho předmětem kritického zájmu historiků. Uspokojivo odpovéd poskytl až studie sovětského díp-

lomata a přímého aktéra události, G. M. Korminěnka z roku 1991.¹⁷⁰

Podle tohoto autora Chruščov již 25. října pochopil, že Spojené státy neustoupí od požadavku likvidace sovětských raket na Kubě a jakékoli další váhání v této otázce znamená riskovat jadernou válku. Proto také přikázal aparátů Gromykovu ministerstva zahraničí formulovat další dopis ve smírném tónu, připouštějící splnění amerického požadavku, ovšem pod podmínkou záruk vůči Kubě a stažení amerických stíel Thor z Turecka a Itálie. Návrh tohoto dopisu byl Chruščovovi předložen 25. října večer, kdy začaly přicházet do Moskvy znepokojující zprávy o blížícím se útoku Spojených států vůči Kubě. Dodnes není jasné, zda tyto alarmy byly výsledkem CIA, či chybného kalkul analytiků KGB. Chruščov však silně znepokojen a v depresevní náladě brzy ráno 26. října osobně zkontroval a posléze i nadiktovat umírněnou variantu předloženého dopisu, vypustil zmínku o Turecku a Itálii, a položil důraz na garance vůči Kubě. Souběžně použil Feklisova–Fomina k urychlenému předání této informace Američanům.

Mezitím sovětské kompetentní orgány prověřily ony válečné signály z předchozího dne a dospěly k závěru, že přes nespornou vážnou situaci není vřad na Kubu bezprostředně aktuální, a postoupily tuto informaci jak stranické špičce, tak ministerstvu zahraničí. Jeho úředníci se však již neodvážili zadržet onen Chruščovův osobně přepracovaný dopis z časných hodin 26. října. Nicméně připravili pro „nejvyššího“ nový dopis, jehož kategorie byla přímo úměrná jejich nedávnému prožitku strachu ze zdánlivě neodvratné katastrofy. Chruščov se již vzpamatoval z předchozí „slabé chvilky“ a předloženu verzi podepsal bez jakýchkoli připomínek. Přes všechny tyto peripeteie verbařní komunikace mezi Moskvou a Washingtonem lze odpovědně konstatovat, že N. S. Chruščov si uvědomil reálné nebezpečí nukleární války a na počátku třetí říjnové dekadý se rozhodl pro kompromis, přičemž odrazil pokusy vlastních ještrábů – především z velení armády – o další eskalaci konfliktu. V tomto smyslu také informoval CIA její spolupracovník, podplukovník vojenské rozvědky GRU Oleg Penkovskij. Jeho věcné sdělení mělo skutečně strategickou hodnotu.

K dovršení smolného charakteru „černé soboty“ 27. října, byl v 10 hodin 21 minut tamního času sestřelen nad Kubou průzkumný letoun Spojených států, pilotovaný majorem R. Andersonem, rodákem z Jižní Karolíny. V troskách U-2 našel svůj osud muž, jehož smrtky rakétovou základny u San Cristobalu uvedly celou krizi do polyhbu. Dlouho se tradovalo, že Andersona sestřelil Kubánci, dokonce za Castrova osobního přispění. Byl to vědomý rozstřelový mýtus. Průzkumníka zasáhla raketa země–vzduch 4. protiletadlové brigády podplukovníka Ivana Gerčenova ze sovětského expedičního sboru. V této souvislosti si nelze nepolo-

- 15) James W. Fulbright, *Pycha moci*. Praha 1969, s. 54–55.
- 16) Stov, James G. Hershberg, *Before The Missiles of October: Did Kennedy Plan a Military Strike against Cuba?* Diplomatic History, 1990, No. 14, s. 163–199.
- 17) Korespondence mezi J. F. Kennedym a N. S. Chruščovem byla publikována v *Problems of Communism* v roce 1992. Viz: *Back from the Brink: Cuban Missile Crisis Correspondence Between John F. Kennedy and Nikita S. Khrushchev. Problems of Communism. Special edition – Spring 1992*. Washington, Vol. XLI.
- 18) Archiv Ministerstva vnitra, sv. A2/2–68. V tomto fondu jsou informace o dalších aktivitách čs. rozvědky na obranu Kubu. Například rezident v Unquanyi vyvolal prostřednictvím jednoho poslane a nacionalisticky orientovaného číspisistuiskovou kampaň proti Spojeným státům.
- 19) Stov, Alexander Fursenko, Timothy Naftali, *The Seal–Feklisov Channel in the Cuba Missile Crisis*. Bulletin, Cold War International History Project, 1995, No. 5, s. 58–62.
- 20) Stov, G. M. Korminěnko, *Novoje o Karibskom krizise: Novaja i novejšaja istorija*, 1991, č. 3, s. 77–92.

žít otázkou, zda tato akce nesledovala zájmeře vystupování krize a neodpovídala tlaku části sovětské generality na vojenský výstřední konfliktu. Mám se to pozdářilo, neboť američtí náčelníci štábu rozhodli o neblížném leteckém útoků vůči základnám protiletadlových střel na Kubě a získali předběžný prezidentův souhlas. Ten své rozhodnutí odvolal až po rozhodnutí s bratrem Robertem, který opět akcentoval širší souvislosti krize, včetně odpovědnosti Spojených států vůči Severoatlantickému paktu.

V sobotu 27. října zavládly v Bílém domě rozpaky, jak reagovat na v obsahu i dílci tak rozdílné poslední dva Chruščovovy dopisy. Spekulovalo se i s možnou mocenskou změnou v Kremli. Sbor náčelníků štábu stupňoval svůj tlak. Vzhledem k minimálnímu efektu blokády na postupující kompletaaci sovětských raketových systémů vojáci prosazovali letecký útok s následnou invazí, a to již v pondělí 29. října.

V této nelehké situaci nalezi jednoduché řešení bylyvalý velvyslanec v Moskvě Llewellyn Thompson, který navrhl odpovědět pouze na dopis z 26. října a sobotní imperativní list zcela ignorovat. Pro tuto ideu získal Thompson R. Kennedyho a T. Sorensena, kteří posléze přesvědčili prezidenta o nosnosti tohoto řešení. Oba také byli okamžitě pověřeni vypracováním konceptu odpovědi. Za necelou hodinu byl její text hotov a J. F. Kennedy jej podepsal. Američané akceptovali Chruščovovy podmínky, souhlasili s garancemi vůči Kubě výměnou za stažení sovětských nukleárních raket středního doletu z ostrova pod kontrolou OSN, požadovali však i zastavení veškerých stavebních prací na raketových poligonech. Prezidentova stručná depeše byla kabelována na americkou ambasádu v Moskvě krátce po 20. hodině washingtonského času.

V téže době již probíhal na ministerstvu spravedlnosti závažný rozhovor mezi Robertem Kennedym a velvyslancem Dobrynem. Po zcela věcné výměně názorů na situaci na Kubě přešli oba diskutující k otázce amerických raket v Turecku. R. Kennedy sovětskému zástupci oznámil, že nezávisle na právě probíhající krizi prezident již rozhodl o stažení raket typu Thor a Jupiter z Turecka, což bude v blízkém čase realizováno, zatím je ovšem nutné tento záväzsek zcela utajit. Theodor Sorensen, který po Robertově smrti redigoval jeho paměti z časa Karibské krize, vynechal zmínku o tomto prezidenově prohlášení, neboť tato skutečnost byla ještě na sklonku šedesátých let státním tajemstvím a byla zveřejněna až v osmdesátých letech.

Je ovšem nutné v této souvislosti opakovane poznamenat, že oba typy amerických raket byly již zastaralé a daleko účinnější zárukou bezpečnosti Turecka byly ponorky ve Středozemním moři s nukleárními nosiči Polaris. O možném stažení Thorů a Jupiterů jednal s Turky Dean Rusk na jaře 1962, ale pro odpor Ankary byla celá causa prozatím odložena ad acta, aby byla aktualizována jako

forma kompenzace Sovětskému svazu. V neděli 28. října oznámil N. S. Chruščov J. F. Kennedymu, že sovětská vláda rozhodla o „*stažení žerňáků, které vy nazývají raketovými*“.²¹⁰ Veřejně deklarované prohlášení, které bylo šifrovaně sovětskými médii, doplnil premiér důvěrným listem, ve kterém prezident a ubezpečil o uchování jeho závazku ohledně amerických raket v Turecku v naprosté tajnosti.²²¹

Souběžně s veřejnou i tajnou korespondencí se uskutečnilo i několik schůzek, kdy sovětská strana zřejmě jistila podporu kládanou odezvu Chruščovova rozhodnutí. Již za časného nedělního rána se nad šálkem kávy sekali plukovník Peklisov-Fomin a John Scali, v 11 hodin vyhledal Robert Kennedyho na jeho ministersvu velvyslanec Dobrynin. V obou případech byla americkým partnerem předána Chruščovova souhlasná odpověď ohledně demontáže sovětských raket na Kubě, jejíž oficiální znění se v neděli dopoledne stále ještě překládalo z ruštiny do angličtiny. Kolem oběda vládl v prezidentově pracovně v Bílém domě uvolněná atmosféra, napětí předehozích dnů se rozplynulo v lehké euforii úspěchu. J. F. Kennedy se telefonicky spojil s bývalými prezidenty Trumanem a Eisenhowerem, které informoval o posledním vývoji událostí. Poté, se zřejmou narážkou na A. Lincoln, prohlásil žertem ke svým nejbližším spolupracovníkům: „*A nyní bych mohl jít do divadla.*“²¹² Neušil, že svého Johna Wilkese Bootha poťká o několik měsíců později v texaském Dallassu.

Sovětská velitelská špička na Kubě se musela přitvořit podřídit příkazu Moskvy, ale její reakce byly smíšené. Ke dni 29. října byla polovina ze 36 raket R-12 připravena ke komplectaci s jaderými hlavicemi, ale po celou dobu krize nepřitáhli do divadla. Naopak 29. října nařídil ministr Malinovskij generálu Piljevovi zahájit demontážní práce. Důstojníci hodnotili toto rozhodnutí a zejména souhlas s následnou americkou kontrolou negativně a netajili se kritikou politického centra. V této souvislosti byl Chruščov často srovnáván se Stalinem, přičemž bylo konstatováno, že „*Hospodár*“ by nikdy nesoňhal s ústupem. Tyto náklady měli paralyzovat generátové P. B. Dankevič, A. I. Gribov a L. S. Garbur, pod jejichž kontrolou byla realizována likvidace základů.

V úterý 30. října referoval generál Stacenko v přítomnosti velvyslance Alexejeva-Šitova U Thantovi, který se svým doprovodem přiletěl v dopoledních hodinách do Havany. Velitel raketové divize oznámil generálnímu tajemníkovi OSN, že požadovaná demontáž se týká komplexu 24 odpalovacích ramp se 42 raketa-mi.²³¹ Jejich odsun bude dokončen v druhé dekádě listopadu. Další část U Thantovy mise se týkala zpěsohu kontroly dohodnutých závazků o odvozu jaderného a raketového arzenálu z Kubly.

V tomto okamžiku byla na řešení krize zainteresována i Kuba. Bylo charakteristické, že od vypuknutí otevřeného kon-

fliktu jednala Moskva pouze se Spojenými státy a svá rozhodnutí nekonzultovala s Havanou. Fidel Castro, který se neustále dožadovalespou miniaturní koordinace v čistě vojenských otázkách, narážel na barteru Piljevovy aragance. Totální absence Kubly v rozhodovacím procesu znamenala faktické popření její suverenity. Zcela bylo napříkládá ignorování pět požadavků kubánské vlády z 28. října, jejichž splnění mělo garantovat bezpečnost ostrova.²³²

V pátek 2. listopadu se v Havaně objevil A. I. Mikojan, jehož cílem bylo nejen informovat Castra o výsledku sovětskoamerického dialogu, ale zažehnat i hrozící roztržku mezi Sovětským svazem a Kubou. A. I. Mikojan, který byl i v nelehké osobní situaci – v době jeho cesty na západní polokouli mu zemřela žena – přes velkou snahu neuspěl.²³³ Politická roztržka mezi Sovětským svazem a Kubou, zviditelněná Castroovým příklonem k Číně, se stala skutečností.²³⁴

Vzájemná výměna dopisů mezi Kennedym a Chruščovem trvala do 14. prosince 1962 a většinou se již týkala technických problémů odvozu sovětských zbraní, sporu o charakter bombardovachio letadla IL-28, či formy a místa americké inspekce, neboť Castro nedovolil provádět vizuální kontrolu na svém území. Poslední větší prezidentových požadavků, věcně souhlasu s inspekci v mezinárodních vodách, byla blokáda Kubly 20. listopadu 1962 odvolána.

Na první pohled skončila Karibská krize vítězstvím Spojených států, ale nebylo tomu tak. Moskva sice kapitulovala, stáhla své rakety a letadla z Kubly, rozplynula se její víze strategické základy

21) Problems of Communism... s. 53.

22) Tamtéž, s. 60–62.

23) Rozdíl mezi počty raket R-12 byl tím tím, že 6 raket bylo cvičných. Jaderné hlavice byly po celou dobu krize deponovány ve zvláštních kongenerech v příslušném území. Na Kubě bylo od 4. října do 1. listopadu 1962 celkem 102 jaderných hlavice pro Lury, letecké bomby a také 4 nukleární námořní míny. Stov. A. Dokuchajev, 100 – dnešný jaderný krizis. Krasnaja zvezda, 1992, 2, 11; Těž: Divo A. Bugnoni, Eyeball to Eyeball: The Inside Story of the Cuban Missile Crisis. New York, 1991, s. 538–548.

24) Na prvním měsíci kubánské vlády požadována zrušení hospodářské blokády ostrova, dále zastavení všech podvratných akcí; zvláště pak těch, které byly organizovány na základních Spojených států v Karibské oblasti, zastavení porušování kubánského vzdušného prostoru a kubánských vod a konečně likvidaci základů Granmamno. Stov. R. Jungebauer. Latinská Amerika ve strategii USA. Praha 1982.

25) Stov. Mikoyan's Mission to Havana: Cuban-Soviet Negotiations, November 1962. Bulletin: Cold War International History Project, 1995, No. 5, s. 93–115.

26) Stov. Ohnane postlajanných mezdů N. S. Chruščevym i F. Castro v dii Karibskogo krizisa 1962 goda. Vestnik Ministerstva inostrannykh del SSSR. Moskva, 1990, č. 24, s. 67–80.

27) Stov. James G. Blight, Bruce J. Allyn, David A. Welch, Cuba On the Brink: Castro, the Missile Crisis, and the Soviet Collapse. New York 1993. Kuba se vrátila do britského objer Sovětského svazu v roce 1968, kdy se jednorázne zlotoznila se sovětskou invazí do Československa.

v těsné blízkosti Spojených států, ale udr-
žela Castrix režim a posléze doshlta i od-
sunu amerických raket z Turecka a čás-
tečně i z Itálie a Velké Británie. Vstříc-
ným krokem Washingtonu byla i dohoda
o prodeji přebytku obilí do Sovětského
svazu z roku 1963.

Svět se zastavil na práhu nukleární ka-
tastrofy, ale výsledný kompromis neuspó-
kojil ještrby na obou pólech mocenské-

Basilejský koncil (1431/1439) po neúspě-
chu křížové výpravy uznal, že násilím prav-
děpodobně s Čechy nelze nic porídít a pře-
orientoval se na smírné jednání. V květnu
1432 došlo v Chebu k předběžným jednáním
mezi husity a vyslanci basilejského koncilu
a husité dostali slib, že jejich předáci budou
moci v Basileji svobodně hájit čtyři pražské
artikuly, na nichž se husité smlý sňodo-
valy jako na svém základním programu.

V těchto článcích bylo stanoveno aby:
1) Boží slovo bylo svobodně hlášáno kně-
žími a jáhny;
2) svatost olaštní byla podávána pod obojí
způsobu každému, kdo o to požádá;
3) se kněží vzdali světské moci a majetku;
4) zjevné těžké hříchy byly trestány.

Po chebských jednáních byli do Basileje
roku 1433 pozváni mistr Jan Rokycana
(+ 1471), který hájil články o přijímání pod
obojí, tábořský biskup Mikuláš z Pelhřimo-
va, který hájil trestání zjevných těžkých hří-
chů, Oldřich ze Znojma, hájící svobodné hlá-
sání evangelia, a horlivý husita angličtého
původu mistr Peter Payne (+ 1459), který
hájl odmítnutí světské vlády kněží. Mimo ty-
to duchovní předáky byli přítomni i husitští
slechteci Vilém Koska z Postupic, Benš z
Mokrova, Jiří z Řečice, Matěj Louda
z Chlumčan a pražský měšťan Jan Velvar.

Poselstvo veda tábořský kněz a vojevůdce
Prokop Holý. Proti husitským řečníkům vy-
stoupili ze strany koncilu pařížský profesor
Jan Stojkovic z Dubrovniku, proti Rokycan-
ovi, cambratský děkan mistr Gilles Char-
lier, odpuřce biskupa Mikuláše, německý do-
minikán Heinrich Kalteisen proti Oldřichu
ze Znojma a španělský doktor Juan de Palo-
mar proti Paynovi.

Jednání bylo sice významné, protože po-
prvé koncil jednal s kacíři nikoliv jako s ob-
žalovanými, ale k žádáním ujednáním nedo-
šlo. Teprve třetíle uporné rozhovory vedly
k dohodě. Základem byla tzv. kompaktáta
(smírné smlouvy), která po některých úpra-
vách odpovídala zhruba čtyřem-pražským
artikulám. Kompaktáta byla vyhlášena slav-
nostně na jihlavském sněmu 6. července
1436 a obsahovala tato ustanovení:

1) Přijímání pod obojí způsobu bylo po-
voleno dospělým Čechům a Moravanům,
pokud o to požádají. Měli však být před při-
jetím poučeni, že k přijetí celého Krista by
klidně stačilo i přijímání pod jednou.

ho systému. Ve Spojených státech byl
Kennedy obviněn z faktické podpory
Castrova režimu na Kubě a radikálové
v Kremli, zejména vojači Chruščovovi
neodpustili ponížení Sovětské armády při
vynuceném odvozu titočských zbraní
z Kuby. Oba státníci také za Karibskou
krizi zaplatili. Kennedy smrt v Dallasu,
Chruščov svým politickým pádem v roce
1964, kdy mu byla připomenuta „kapitu-

2) Svobodné hlášání slova Božího bylo
povoleno všem duchovním pod dozorem
příslušného biskupa.

3) Trestání zjevných těžkých hříchů bylo
světově světským a duchovním vrchnostem,
a to tak, že světské vrchnosti budou trestat
hříchy světských lidí, vrchnosti duchovní
hříchy duchovních.

4) Jak kněží, tak kostely mohly mít maje-
tek spravedlivě nabyté, kněží navíc měli
spravovat církevní majetek podle nařízení
církev. Bylo slíbeno, že směny budou odstra-
ňovat nepotřilky, které se v církvi objevují.

Kromě toho císař Zikmund, který se měl
ujmout opuštěného českého trůnu, slibůl, že
bude hájit a zachovávat kompaktáta a jiné
zemské svobody a nebude pronásledovat ni-
koho za jeho účasť v husitských válkách. Ji-
hlavské smíření bylo zakončeno slavnostním
Te Deum za všeobecné radosti a pohnutí.
Zdalo se, že smíření bylo dokončeno a kon-
cil dosáhl svého cíle. Avšak krátce po jihlav-
ském smíření byly staré spory obnoveny.

Z obou stran přičítaly stížnosti, že
kompaktáta nejsou dodržována. Katolíci na-
příklad vytykali kalisňákům, že sice podávají
pod obojí způsobu, ale nejen dospělým, ný-
brž i dětem, a neuznávají, že i pod jednou
způsobu je přítomen celý Kristus. Kalisňá-
ci si zase stěžovali na odstraňování husi-
ských dvořníků a kněží ode dvora, odmítání
světít husitské kněze, odmítnutí volby husi-
ského biskupa a neuznávání pravosti husi-
ských duchovních. Nelze popřít, že se kato-
líci po Zikmundově návratu snažili, aby ne-
násilnou formou likvidovali husitství, které
stále ještě mělo kvantitativní převahu a hro-
zilo novou občanskou válkou už jen svou
existencí. Církev se nadto netajila záměrem,
že kompaktáta mají sloužit jako dočasný
most ke konečnému smíření všech s církví
a ke konečnému odstranění všech českých
zvláštností. Někteří katolíci předáci byli
vsáak příliš horliví. Jejich zbrklosti vyvoláva-
ly mezi husity obecnou nespokojenost. Vy-
jimkou byl kostnický biskup Filibert, ustano-
vený v letech 1436/1439 za správcce pražské
arcidiecéze. Důsledně zachovával kompaktá-
ta a získal na svou stranu mrtvější kalisňky.
Radikální kalisňáci v čele s Janem Rokycan-
ou však s ním nebyli spokojeni. Právě stou-
penci tohoto křídla porušovali kompaktáta
podáváním pod obojí dětem i dospělým, kte-
ří si to nepřáli, nebo čtením epistol a evange-

Kompaktáta

Jan Bechyně

lace" v říjnu 1962. A nebylo náhodné, že
Chruščovův nástupce Leonid Brežněv
prosadil doktrínu sovětské nukleární a vo-
jenské supertority, namísto dřívější stra-
tegieké orientace jaderné rovnováhy. Na-
šestř vsáak i nadále působil princip jader-
ného odstraňování, který se stal nejčtin-
nějším stabilizačním faktorem poválečné-
ho věku. Tuto skutečnost ostatně Karb-
ská krize prokázala.

lir v češtině. Ke klidu nepřispěl ani Zikmund,
který porušoval zemské svobody, zejména
přijímáním cizinců na důležitá úřady, k nimž
naopak nepřipouštěl Čechy, pokud byli
utrakvisty. Mezi husity tím znovu rozněco-
val zášť proti sobě i katolicismu. Propast ne-
zi husity a katolíky se znovu prohlubovala.
Rokycana, který byl husitskými stavy zvolen
za arcibiskupa, nebyl potvrzen a musel opu-
tit Prahu. Na venkově potom rozněcoval váš-
ně v lidu. V Praze byl jako administrátor hu-
sitů ustanoven umřtřený kalisňák Křišťan
z Prachatic (1360-1439), čímž byl položen
základ tzv. dolní konzistori, kteří od té do-
by spravovala husitskou církev, na rozdíl od
horní konzistorie, která spravovala církev ka-
tolicou.

Po Zikmundově smrti se stal českým kri-
le jeho zet Albrecht, rakouský vévoda, man-
žel Zikmundovy jediné dcery Alžběty.
Albrecht byl už čtrnáct let de iure morav-
ským markrabětem a po Zikmundově smrti
byl zvolen německým králem. Albrechtův
syn Ladislav (1440-1453) byl vychován po-
ručníkem, německým králem Friedrichem III.
V té době pinovalo v Ladislavových dědič-
ných zemích teněž bezvládt, což vedlo k vy-
tváření sekupení, která souperila o moc.
Roku 1448 se Poděbradská jednota listí
zmnocnila Prahy, získala převahu a správna ze-
mě svěčila svému vůdci Jirím z Poděbrad
(1420-1471). Roku 1451 uznal Jiřího správ-
covství i Fridrich III. V této hodnosti byl i ta-
ké uznán mladým králem Ladislavem, který
byl roku 1453 od stavů svých zemí povolán
na trůn. V té době trvaly stále spory mezi ka-
tolíky a kalisňky a mezi kalisňky a tábori-
ty. Jejich konec byl v nedohlednu. Roku
1448 po poděbradském viězství se vrátil do
Prahy i Jan Rokycana, vítán s velkou slávou,
což signalizovalo převahu radikálních kalis-
ňků. Rada pražských katolických a umírně-
ně kalisňických farářů přehla a jejich místa
zaujali radikálové.

Papežové však nezapomněli na českou
provincii a hledali způsob, jak svednoti hu-
sity opět s církví. Proto byl do Prahy vyslán
španělský kardinál Juan de Curvajal. Vzhle-
dem k laskavému tónu papežského listu by-
l kardinál v Praze přijat poměrně příznivě.
Právě toto uvřtání kardinála zcela zrnitilo.
Dominoval se, že husitství je již na ústupu
a Češi potřebují jenom pevný a spřávný při-
klad. Sám veřejně u sv. Jakuba přijímal pod